

QUIDDITAS – istota bytu ujmowana w definicji rzeczy lub pojęciu istotowym; jako przedmiot właściwy poznania intelektualnego odróżniana zazwyczaj od istoty pojętej jako korelat, istoty realnej (essentia).

Termin „quidditas” stanowi skrót od łac. „quid erat esse” (gr. τὸ τί ἦν εἶναι [to ti en éinai]) – „to, czym rzecz bywszy jest”. Zagadnienie q. wywodzi się bezpośrednio z pism al-Farabiego i Awicenny, pośrednio od Arystotelesa. Termin pojawił się w łac. przekładach jako odpowiednik arab. „mahyia”. Przyjęty przez scholastyków chrześcijańskich, wszedł na stałe do ich słownika filozoficznego; także dziś jest przez niektórych filozofów traktowany jako termin techniczny.

W łac. tłumaczeniu *Metafizyki* Awicenny ze zbioru *Al-Šifā'* (Avicenna Latinus, *Liber de philosophia prima sive Scientia divina*, wyd. S. Van Riet, G. Verbeke, I–II, Louvain-la-Neuve 1977–1980), q. jawi się jako synonim „certitudo” – ustalonej treści charakterystycznej dla rzeczy. Każda rzecz ma właściwą sobie treść (propria certitudo) – q. Występuje ona w bytach jednostkowych (in singularibus), w duszy (in anima), a także jako taka, czyli zespół cech konstytutywnych (absolute). W tym trzecim stanie jest wspólna dwu poprzednim (communicet utrisque) i jest przedmiotem ujmowanym intencjonalnie przez intelekt („erit tunc haec intentio apprehensa et intellecta” – tamże, I, c. 5). Q. wg Awicenny porusza intelekt (quidditas motus sit movens intellectum) i jest jego doskonałością (perfectio eius) (tamże, III, c. 8).

Awicenna nauczał, że Byt Pierwszy (Primus) jako Istnienie Konieczne (necesse esse) nie posiada q., która jest właściwa tylko bytom uprzyczynowanym („omne habens quidditatem causatum est”), czyli możliwym („possibilia, quae sunt per se possibles esse”), bo posiadającym istnienie od Bytu Pierwszego. Ponieważ Pierwszy Byt nie ma q., nie należy do żadnego rodzaju i gatunku, w konsekwencji – nie posiada definicji. Nie jest więc właściwe w stosunku do niego pytanie: czym jest? (tamże, VIII, c. 4).

Do Awicenniańskiej koncepcji q. nawiązywali scholastycy chrześcijańskiego Zachodu, zwł. św. Tomasz z Akwinu. W *Komentarzu do Sentencji* przeciwstawił on q. i istnienie (esse). Q. określił jako formę całości bytu (totum), w odróżnieniu od formy części (forma partis). Q. jest „tym, czym coś jest” (hoc quod est), a istnienie jako „to, przez co coś jest” (quo est) (*In Sent.*, lib. I, d. 8, q. 5, a. 2, resp.). Wg Akwinaty w bytach przygodnych (stworzonych) q. i istnienie są czymś różnym realnie, w Bogu rozumianym

jako samoistne istnienie (ipsum esse subsistens) są rozróżnialne tylko myślne („in Deo autem ipsum esse suum est sua quidditas” (tamże, q. 1, a. 1, resp.).

Q. różni się od realnej istoty (essentia): istota stanowi konstytutywny element bytu istniejącego, q. istotę jako przedmiot właściwy intelektu, ujęty pojęciowo i definicyjnie („obiectum autem proprium intellectus est quidditas rei” – *S. th.*, I, q. 85, a. 6, resp.); przy czym przedmiotem właściwym i adekwatnym dla intelektu ludzkiego jest q. rzeczy materialnych („intellectus autem humani, qui est coniunctus corpori, proprium obiectum est quidditas sive natura in materia corporali existens” – tamże, q. 84, a. 7, resp.).

Ujęcie q. przez intelekt następuje w tzw. pierwszym działaniu intelektu, czyli pojęciowaniu. Ponieważ dotyczy właściwego przedmiotu intelektu, nie występuje w ujęciu poznawczym q. i właściwości wraz z nią współpoznawanych (chodzi o tzw. pierwsze zasady – prima principia) błąd (*De ver.*, q. 1, a. 12, resp.).

Od q. pochodzi zdaniem Akwinaty nazwa „rzecz” (a quidditate sumitur hoc nomen res), tak jak nazwa „byt” bierze się od istnienia. Q. jest tym, czemu może przysługiwać istnienie i co jest uchwytnie przez intelekt. Ten dwojaki aspekt zawiera się w nazwie „rzecz”. Rzecz jest przeto czymś „określonym, obliczonym” (ratum) i stałym (firmum) w naturze (*In Sent.*, lib. I, d. 25, q. 1, a. 4, resp.). Podobnie Franciszek Suárez w *Disputationes metaphysicae* (II, sectio IV) wskazywał, że termin „byt” (ens) wywodzi on od terminu „istnienie” (esse), termin „rzecz” (res) od „quidditas”; oczywiście ze względu na ich związek pojęciowy. Q. łączył z pytaniem: czym rzecz jest? (quid sit res). Rozróżniał również istotę i q., gdy stwierdzał, iż istota to q. realna („essentia aut quidditas realis” – tamże, 14).

Współcześnie M. Gogacz odróżnia istotę pełną – ogarniętą istnieniem (subsistentia), od istoty niepełnej – ujętej w swych głównych pryncypiach (formie i materii – q.). Twierdzi nadto, że q. jest przedmiotem spontanicznego, przedrefleksyjnego poznania (spotkania) bytu.

É. Gilson, *L'être et l'essence*, P 1948, 1962² (*Byt i istota*, Wwa 1963, 2006², zwł. rozdz. IV); E. Bettoni, EF VI 1023–1024; M. Gogacz, *Elementarz metafizyki*, Wwa 1987, 24–29, 160; A. Aduszkiewicz, *Od scholastyki do ontologii. Dwa studia*, Wwa 1995; K. Gryżenia, *Arystotelizm i renesans. Filozofia bytu Piotra Fonseki*, Lb 1995.

Tomasz Pawlikowski